

Beszélgetés Földiák Andrással a Szín 10 évéről és a szakmáról

– 1996-ban az MMI frissen kinevezett igazgatójaként első intézkedéseid közé tartozott a SZÍN indítása. Azóta eltelt tíz év, s jelenleg is a szerkesztőbizottság elnöke vagy. Talán a szerkesztőjén, Mátyus Alizon kívül Te vagy az egyetlen, akinek folyamatosan ilyen szoros a kapcsolata a lappal. Miért tartottad fontosnak a lap-alapítást?

– Azért, mert a közművelődésnek mindig volt lapja. Ez a szocializmus hosszú évtizedeiben, végig, a Népművelés volt. Én elég jól ismertem azt a lapot, nem csak, mint olvasó, hanem mint szerző is, mert többször jelent meg cikkem, azon kívül rövid ideig a feleségem ott dolgozott a szerkesztőségben. Sokáig ott volt állásban a Szále László, akit barátomnak mondhatok, már régóta a Magyar Hírlapban olvashatjuk publicisztikáit, a Kajdi Bélával is jóban voltam, tehát elég jól ismertem a szerkesztőséget. Körülbelül nyolcan dolgoztak ott: főszerkesztő, olvasószerkesztő, titkárnő és négy-öt újságíró. A SZÍN kialakulásába az már mindjárt belejátszott, hogy itt egy ember van, aki ezt csinálja.

– Jól szerkesztett, a szakma által elfogadott lap volt a Népművelés?

– Az ilyen fajta lapokkal többnyire nem elégedett a szakma. Mindenki mást vár, leginkább azt, hogy amivel éppen ő most foglalkozik, arról írjanak, és arról persze csak dicsérő szavakkal szóljanak, na most ezt több százan gondolják egyszerre, amit elég nehéz lenne teljesíteni. A Népművelést is mindig szidtuk, és kétségtelenül elég konzervatív volt, már ilyen szocialista szakmai elvekhez ragaszkodóan konzervatív. Ezt most utólag, az idő megszépítő szemüvegén át is így gondolom, de azért ott volt minden, és fényképekkel illusztrált tudósítást adott minden fontos eseményről. A szakmai lap jelenlétét a hibái ellenére nagyon megszoktuk, nehéz is gondolkodni úgy bármilyen szakmai közéletéről, hogy a legfontosabb események, gondolatok nem kapnak nyilvánosságot. Olyannyira, hogy a Népművelés megszűnésének az időszakában én a Magyar Népművelők Egyesületének a főállású titkára voltam – akkor még jutott egy titkárra és egy kicsi titkárságra anyagi erő –, és rögtön indítottunk egy időszakos lapocskát.

– Ez volt az a bizonyos TIM, ami nem csak „csapat”, hanem Társadalom...

– Társadalom, Információ, Művelődés.

– A SZÍN mindkettő folytatása, illetve melyikkel nagyobb a rokonság?

– Közvetlenül sajnos nem folytatása, mert aztán a rendszerváltás után rövid idő múlva már nem tudtuk se a titkár főállását, se a titkárságot, se a lapot fenntartani. Én akkor pályáztam meg az Almássy téri Szabadidőközpont igazgatói állását, éppen jókor, mert két hónap múlva már nem lett volna pénz a fizetésemre. A Népművelés akkor már régen megszűnt, én hoztam el a kiürült szerkesztőségéből az összes évfolyam bekötött kötetét. A TIM-re sem volt se anyagilag, se időben energiánk, úgyhogy amikor a SZÍN indult, akkor már több éve nem létezett szakmai lap, evidens volt, hogy ezt a hiányt meg kellett szüntetni. De tartalmilag sem ezeknek a folytatása a SZÍN, mert a Népművelés, mint egy minden hónapban megjelenő, komoly szer-

kesztőség által kiadott lap, más volt, de szemlélete is erősen eltért, a TIM viszont még csak két havonként sem mindig jelent meg, akkor is szerényebb formátumban és erősen az egyesületi eseményekhez kötődött, hiszen az egyesület adta ki.

– A SZÍN eleinte úgy jelent meg, mint „országos közművelődési folyóirat”, aztán ez „SZÍN – Közösségi Művelődés, a Magyar Művelődési Intézet folyóirata” megjelölésre változott. Gondolom, ez nem véletlen.

– Nem, nem véletlen.

– Mi történt?

– Nem nagyon szoktunk beszélni róla, pedig azt hiszem nyilvánvaló, hogy itt elég határozottan két vonal van. Pontosabban van legalább tíz felfogás, de a legmarkánsabb kettő közül az egyik, ami inkább az intézményekre teszi a hangsúlyt, a másik, amelyik viszont csak a civil közösségeket tartja fontosnak. Most az első felfogás hívja ezt a tevékenységet közművelődésnek és feltételez egy országos szakmai vérkeringést, aminek a szakmai lapja kíván lenni. A másik vonal viszont nem nagyon szereti az intézményeket. Ezt általában senki nem mondja ki, ezért is olyan nehéz bármit tisztázni, de azért úgy implicite fölsejlik a megfogalmazásokból, vagy azoknak a mögöttes tartalmából, hogy az intézmény az inkább akadálya a társadalmi kibontakozásnak, mert az emberek helyett megszervezi a tevékenységet. Ennek a nézetnek meglehetősen fontos embere Beke Pál.

– A lap indulásának idején végzett Diósi Pál egy kutatást, akkor a Budapesti Népművelők Egyesülete megbízásából, aztán egy-két éven belül ugyanezt megismételte négy megye aktív népművelői körében, ezt már az Intézet szervezésében. A vizsgálat során az az érdekes kép rajzolódott ki, hogy a megkérdezettek általában a szakmát sokkal kevésbé tartották fejlődőképessnek, mint a saját intézményüket. A legtöbben úgy gondolták, hogy amit én megteszek, az biztos, amit az intézményrendszer, meg a minisztérium, meg a kormány, az már sokkal kevésbé. Te hogyan ítéled meg, az elmúlt 10 évben változott-e, s ha igen, mennyiben a közművelődés helyzete?

– Igen, ez a Diósi megállapítás nagyon jó. Illene ebbe az ünnepi számba biztatásokat mondani, de sajnos nem nagyon tudok. Szerintem a rendszerváltás óta nem alakult ki semmi olyan, amire azt lehetne mondani, hogy művelődéspolitikai. De bármilyen szinonimáját keresnénk, azt sem találunk. Van, aki inkább „kulturpolitikának” nevezné, más inkább „kulturális politikának”, de egyik sincs. Jelenleg azt, ami a művelődéspolitikai magja lenne, azt úgy hívják, hogy kulturális stratégia. Most a kormányban a harmadik kulturális miniszter regnál, ami önmagába véve méltatlan dolog. Eddig minden ciklusban változott ennek a tárcának a vezetője, senki nem töltött ki egy ciklust sem. Andrásfalvy Bertalan két és fél évig maradt, az utolsó egy évben volt Mádl Ferenc. Fodor Gábor nagyon gyorsan ment, ő utána jött Magyar Bálint, Hámori József helyett pedig Rockenbauer. Most, a negyedik kormányzati ciklust tapossuk, és azt hiszem, eddig egyszer sem mondhattuk, hogy most megtaláltuk, ez milyen jó lett volna, ha marad. A mostani ciklusban nem csak a miniszterek cserélődtek még az eddiginél is nagyobb számban, hanem a kulturális stratégiák tervezete is, négy éven belül most született a második változat.

– Ez sem ígér javulást?

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

– Sajnos, szerintem nem, még nincs kész, azt mondják, hogy ez csak a bevezetője. De az nem sok jót mutat, hogy az első kardinális pontja a „tisztesség”. Ezt kitűzhetné célnak a belügyminiszter is, hogy legyen tisztességes, meg az igazságügyi miniszter is, meg egy kiscserkész is. Azért vagyok elégedetlen, mert a kultúra széles terítéséről – akár közművelődésnek hívjuk ezt, akár közösségi művelődésnek – semmiféle komoly koncepció nem született. És ez az Intézet, meg ez a lap is igazán akkor tudna élni, ha egy országos politikának fontos összetevője lenne. Vitányi Iván kimagasló személyisége a magyar közéletnek, nem akarom az érdemeit és a képességeit kicsinyíteni, de azért az intézet fénykorához hozzájárult, hogy akkor volt művelődéspolitikai. A korszak egyéb hibáitól függetlenül volt egy olyan elég széles értelmiségi réteg, amelyik akart a könyvvel, a színházzal, a tudással valamit kezdeni. És ezeket az elképzeléseket többnyire anyagilag is támogatta a politika. Az intézet fórumává és organizátorává vált sokféle jó elképzelésnek, tényleg, szinte egymásnak adták a kilincset ismert, rangos emberek. Most én úgy látom, hogy kormányzatok és miniszterek váltják egymást és sok mindent fenntartanak, de csak olyan tessék-lássék. Ha nem kapna támogatást egy komoly országos szakmai szervezet, és megszűnne, akkor annak kellemetlen visszhangja lenne. Hát ne legyen botrány! Ne írja meg az újság, hogy megszűnt valami fontos dolog, azért mert az állam nem támogatta! Adunk valami picit pénzt, hogy ne legyen balhé. Felszínesen, úgy életben tartunk mindent, de igazán átütő új tevékenységet, akciót, nagyon keveset lehet mondani, ami a szélesen vett közművelődésben született volna meg.

– *Mi lenne a legfontosabb? Ha lenne ráhatásod, hogy merrefelé induljon a közművelődés, minek adnál prioritást?*

– Tudomásom szerint nem vizsgáltuk eddig érdemi módon, hogy milyen jó elképzelések vannak a gyakorlatban. Néha megkérdezik erről-arról a civil szervezeteket, de többnyire azokat is csak formálisan, hogy ki lehessen pipálni a dolgot, „ezek is le lett egyeztetve” valamilyen terv, hogy ilyen csúnyán fogalmazzak. De ezek az én tapasztalataim szerint tényleg mindig formálisak, másfelől nem biztos, hogy csak a civil szervezeteknek lehetnek jó elképzeléseik. Én azért vagyok kicsit tartózkodó, ha csak azokat tűzzük a zászlónkra, mert lehetséges, hogy egyetlen értelmiséginek, nem egyesületté szerveződött kicsiny körnek, diák önkormányzatnak, tanszéknek, helyi lapnak, néhány szakembernek kiváló elképzelése van és szándéka is, hogy azt megvalósítsa. Érdemben, tanácskozásszerűen, komoly pénzeket kilátásba helyezve kellene megkérdezni, hogy ki az, aki most itt hasznosat csinál az embereknek. Óriási meglepetések érnék a különböző hivatalos ügyeket kitűző intézményeket, ha egyszer előítélet nélkül, pártatlanul megpróbálnák felmérni, hogy miféle művelődési jó szándékok léteznek ma a gyakorlatban, amelyek elszigeteltek, pénztelenek, gyámoltalanok, tehát gyakran önmagukban nem tudnak érvényesülni. Kicsi segítség lenne szükségük.

– *Korszerűbb pályázattási rendszer segíthetne ezen?*

– A partneri viszonyt tartanám fontosnak. Nem biztos, hogy mindig a pályázat a legszerencsésebb forma. A pályázatoknál ugye a pályázató ölti ki, hogy ő most mit tart fontosnak, és szerényen szólva nem mindig talál bele. Olyan hülyeségekre írnak ki pályázatot, hogy az ember csak csodálkozik, hogyan sikerült ezt kitalálni. Aztán a pályázó valahogy beleerőszakolja a saját ügyét a kiírt témába, és megkapja a szükséges pénznek az egy nyolcadát, tizedét, amiből az eredeti elképzelés-

sének az árnyékát sem tudja megvalósítani. Nem szólva arról, hogy semmit nem lehet folyamatosan csinálni, valóban kiérlelni, végig vinni, mert mire egy ötlet elindul, már el is fogyott a pályázati pénz, és egyáltalán nem biztos, hogy jövőre is sikerül az ügyet valamilyen kiírásba belepaszírozni és nyerni. A kiírás témája előtt már komoly együttműködés kellene. Ha valami igazán jó, akkor én el tudnám képzelni, hogy pályázattal is lehetne támogatni.

A közelmúltban beszéltem a győri Széchenyi Egyetemről Tóbiás Lászlóval. Náluk a szociális munka tanszék a tavalyi tanévben meghirdette, hogy más szakosokat önkéntes gyakorlatra visz, cigánygyerekek korrepetálására, nyugdíjasoknak szabadidős programok szervezésére és egyéb művelődéshez közel álló, de nehéz szociális feladatokra. Ez egy kiváló kezdeményezés, zenész hallgató, jogász hallgató, mérnök a szociális szakosokkal – tehát a kicsit hozzáértőbbekkel együtt – tapasztalatokat szerez, és kredit pontot is kap érte. Most azt találták ki, hogy Győr összes civil szervezetét felméri a hallgatókkal, hogy mit csinál, miben profi, milyen munkára lenne szüksége. Aztán az összes tanszéken megnézik – van vagy ötven tanszék –, hogy milyen gyakorlati helyre lenne szükségük, és ezt a kettőt megpróbálják összehozni. Tehát a sokféle civil kezdeményezést és egy nagy egyetem potenciális gyakorlati hely igényét úgy összeegyeztetni, hogy mind a két fél sokat nyerhet vele.

Több okból is mondom ezt a példát, egyrészt azért, mert a dolgok ilyenféle összehozásában a közművelődésnek mindig nagy szerepe volt, és ma is lehetne. Továbbá azért is említtem, mert az ilyen életképes, pozitív, dinamikát adó, illetve másokat is dinamizáló kezdeményezésekhez jó lenne komoly pénzt adni. Nem akarok túl részletesen erről az ügyről beszélni, de tényleg óriási lehetőség rejlik abban, hogy egy viszonylag zárt, belterjességre hajló egyetemi szféra és egy ettől teljesen független, olykor szintén a maga gondjaiban elmerülő, mintegy száz egyesületből álló civil szféra ismerkedni kezd egymással, ha csak néhány egymásra talál, már az is igen hasznos. Most ez eddig azért nem indult el, mert nem sikerült megfelelő pályázaton megfelelő pénzt szerezni hozzá. Milyen jó lenne egy-egy ilyen ügyszóhoz olyan támogatást adni, ami mintaértékűvé tehetné, és sokan mások is tanulhatnának belőle. De még mindezen túl azért is említtem, mert a szociális ágazatban sokkal jobban támaszkodnak civil szervezetekre, mint nálunk. Komoly állami, fővárosi, önkormányzati feladatokat teljes mértékben, az erre jutó pénzzel együtt átadnak civil szervezeteknek. Nem erre kreált, félig-meddig civil káthartáknak, hanem valódi civileknek.

Szóval ilyenféle gondjaim vannak. Elég nehéz megfogalmazni, de mindenképpen az egyik feltétele lenne a kibontakozásnak az erőteljes társadalmi nyitottság és az integráció a humán szakterületek mindegyikével. Ehelyett inkább bezárkózunk, és egyre kisebbek leszünk. Abból, amit régen közművelődésnek hívtunk, abból időnként lehasítanak egy szeletet, elviszik, önállósítják, és arra az új szeletre sokkal több pénz jut, mint bármikor is az egész közművelődésre. Nem volt soha teljesen egyenlő a közművelődés a felnőttneveléssel, nem volt annak az egyik része, ez nem lenne pontos fogalmazás, mert a felnőttnevelés mindig az iskolarendszerű felnőttképzést is magában foglalta, de azért az egyik nagyon fontos bázisa a felnőttnevelésnek a közművelődés és az intézet volt. Sz. Tóth János, aki most a Népfőiskolai Társaság elnöke, sokáig ő volt az őt-hat fős felnőttnevelési osztályunk vezetője. Ez a felnőttnevelés szép lassan kikerült az intézetből, létrejött az új felnőttképzési

intézet. Nekik összehasonlíthatatlanul több pénzük van szakmai munkára, pályázatok kiírására, könyvek kiadására, a felnőttképzés egészének propagandájára, mint a közművelődésben bármikor bárkinek is volt. A Hagymányok Házának a létrejöttével is kikerült innen egy nagyon fontos funkció, aminek az intézet mindig sarkköve volt és szerintem a népművészetre ők is többet költenek, mint az intézet a maradék közművelődésre. Igazán nem irigylem tőlük, sőt, jó, ha arra jut, nem azért mondom, de azért ez a helyzet mégis furcsa, másrészt erősen fokozza a tagoltságot.

– Milyen az együttműködés a két intézmény között?

– Nem tudom. Amíg én igazgató voltam, addig nem került át a mi Népművészeti Osztályunk. Eldöntötték, hogy ez lesz, de akkor még a Héra Éváké osztályának itt volt a fizetése. Mint intézeti dolgozó és vezető, nem nagyon veszem észre, hogy az együttműködés szoros lenne, de valóban nem tudom. Biztos vannak főigazgatói szinten egyeztetések, jó munkakapcsolatok, nekem is személyesen sokakkal jó viszonyom van, de nem ez az érdekes, hanem az, hogy fel tudunk-e lépni kinn a gyakorlatban közös ügyekért. És azt hiszem, hogy nem nagyon szoktunk közösen cselekedni, vagy bármilyen cselekvést közösen serkenteni. Külön szakmaként lép fel a hagyományápolás is, a közművelődés is, a felnőttképzés is, a vidékfejlesztés is, és külön-külön kevesebbre jutnak, mint ha valamennyire együtt cselekednének.

– Előfordulnak közös produkciók, közös rendezvények?

– Én nem tudok róla, de nem is ez a fontos, hanem az, hogy azok a csoportok, amivel a Hagymányok Háza foglalkozik, azok a művelődési házakban vannak, vagy önálló civil szervezetek, de akkor is a közművelődésünkön belül mozognak. Az életükkel nekünk van napi kapcsolatunk. Ide igazából a népdalgyűjtő, kutató szakemberek járnak, maga a néptánc-élet és a pávakörök, a citerazenekarok és a hímző szakkörök a közművelődésben vannak. De még ezt is meg lehetne oldani, ha lenne valamilyen közös, fontos platform. Megint a szociális szakterületről mondok példát: a szociális munka és a szociálpolitika tanszékeknek van egy iskolaszövetség nevű nagyon erős szervezetük. A közművelődési tanszékeknek nincsen. És bármit akar a Göncz Kinga miniszter asszony, köteles megkérdezni az iskolaszövetséget, és meg is kérdezi. Nálunk semmi hasonló nincs, hogyha tágabban nézzük, a kulturális intézmények összességét, akkor sincs. Elvileg létezik a Magyar Kulturális Szövetség, de egyfelől már egy-két éve nem működik, másfelől csak egy részét töltötte be azoknak a funkcióknak, amikre szükség lenne, és végül azt, amit mondott, azt sem fogadta be soha, egyik ciklusban sem, egyik minisztérium sem. Talán egy bölcs tanácsa a miniszter úr körül megoldana valamit, amiben szó eshetne arról is többek között, hogy mi történik a népművészetben, és az mennyire van jelen a közművelődésben.

– A bölcs tanácsa, mint egy szakmai kamara? Vagy másfajta szakmai képviselő?

– Ez a bizonyos kulturális szövetség is Kulturális Kamara néven alakult, csak aztán a kamarai törvény miatt nem tarthatta meg ezt a nevet, mert valójában, jogilag nem kamara. És azt hiszem, hogy ez jogilag semmilyenképpen nem lehet kamara, csak társadalmilag nagy tekintélyű értelmiségiek és szakemberek közös gondolkodása. Persze ez is csak egy példa arra, hogy nincs ilyenfajta gondolkodás. Nem a tanács lenne a fontos, hanem a dolgok alapos elemzése és közös mérlegelése. Ez nem

történt meg akkor sem, amikor az intézet történetében többször egy intézetből egyszer csak csináltak kettőt, aztán a kettő, csinál amit akar.

– 2000-ben egy interjúban azt mondtad, hogy a magyar kultúra és művelődés jövője kicsit azon is múlik, hogy lesz-e intézet, és jól végzi-e a dolgát. Hogy látod ezt ma?

– Úgy látom, hogy a kérdés azóta sem dőlt el. Mostanában sok baj történt, sok intézmény megszűnt, a közművelődés egyre fogy, lassanként fogy, fogyogat és semmiképpen nem erősödik. De azért olyan katasztrofális nagy baj azóta sem történt, és persze kibontakozás sem. Az elmúlt időszakban, amiben én egy komoly lehetőséget láttam, az a Közkincs program volt. Csak én – naivan –, amit olvastam az elején, abból azt gondoltam, hogy határozott kistérség-élenkítő programok lesznek a Közkincsben. Mondjuk olyan régióhoz, megyéhez kötött sajátos programok, ahol az lenne a feltétele a pályázatnak, hogy együtt kell dolgozni egy kis térségen belül egyháznak, múzeumnak, művelődési háznak és sokféle civil szervezetnek. A közművelődésnek az egyik nagy gondja az, hogy atomizált, kicsi részekből tevődik össze, és semmilyen integráció nincs. A Közkincs pályázatokban egyrészt sokkal kevesebb pénz lett, mint amiről szó volt eredetileg, azon kívül a sokkal kevesebb pénznek is nagy része hitel és nem támogatás, számos település pedig, nem mer felvenni több hitelt, de mindezen kívül sem látom ezt a gondolatot. A többféle pályázat közül az egyiknek feltétele az együttműködés, de ha egy adott településen együttműködést ígér a könyvtár és a művelődési ház, akkor ez már elegendő. És nem ez lenne a fontos, hanem a civil szféra és az intézményi szféra erős kapcsolata, valamint a különböző szakterület, mint a mentálhigiéné, a felnőttképzés, a vidékfejlesztés, a szociális munka és a művelődés egymást erősítése. És a régió ebből a szempontból túl nagy. A kistérség lenne az a szint, ami még átlátható, és egy erős összefogás, világra szóló dolgot eredményezhetne.

– Ha egy picikét elengeded a fantáziádat, milyennek látod az intézet helyzetét, szerepét 10 év múlva? Milyen sorsot számnál neki? Milyen közművelődés intézményévé tennéd?

– Az intézet mindenkorai nagy pozitívuma, az ötvenes évektől máig, hogy sok olyan embernek adott helyet, aki a saját területén vagy műfajában kimagasló értékeket hozott létre. Sokszor inkább egyénileg, nem csak – úgymond itteni – ügyintézőként. Valamennyire ez persze mindig becsatlakozik, bekanalizálódik az intézeti munkába, de amellet azért megmarad egyéni alkotómunkának is. Talán a Borbély Joli néni az egyik jó példa, aki a tárgyalkotó népművészet fejlesztésében rendkívüli értéket teremtett, és akiről a Szín tíz éves történetében talán a legszebb arckép, bemutató portré készült. Említhetném Máté Lajosnak a színjátszásért végzett életművét, s őt is most csak azért sokak közül, mert nem régen jelent meg önálló kötet róla. Én első sorban azt remélem, hogy tíz év múlva is ez megmarad, és majd akkor is lesznek, akik ilyen jelentős közművelődési személyiségként erősítik az adott szakterület és az intézet tevékenységének a színvonalát.

Ez a józanabb válasz, az idealistább pedig az, hogy rövid időn belül megmutatkozik valamilyen új szellemi áramlat, ami programot kínál a mai súlyos problémák megoldására. Mindig így volt ez a történelemben, hogy ilyen zilált, kilátástalannak tűnő korszakok után jött egy új irányzat – mondjuk egykoron a felvilágosodás –, és összegyűjtött minden haladó gondolatot, kezdeményezést, ami addig százfelé létezett, szétszórt kicsi morzsákban. Egy új lehetőségeket kínáló mozgalom vagy ezt meg-

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

testesítő nagy személyiség fölerősítette és fókuszálta, egyszer csak irányt adott sok mindennek, ami addig gyenge volt és bártortalan. Szerintem előbb-utóbb lesz ilyen mozgalom, és annak fontos helye lehet az intézet. Az intézet így, egymagában sok hasznos dolgot csinálhat, és csinál is, a kutatási kiadványainktól elkezdve a tanfolyamainkig, nemzetiségi fesztivál, konferenciáig, a tíz éves folyamatosságot adó Szín-ig, itt tényleg sok hasznos dolog születik, de ennél lényegesen átütőbb és a kultúrát az országban jobb pozícióba hozó munkásságot mi csak akkor tudnánk kifejezni, ha egy nálunk szélesebb értelmiségi mozgalom vérkeringésébe kerülne. Én bízom abban is, hogy lesz ilyen, és ehhez az intézet jól fog csatlakozni.

– Talán az első lépések már meg is történtek – gondolok itt az Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon (OMÉK), illetve a magyarországi civil szervezetek találkozáján, a Civilládán való részvételre. Tekinthejtük ezt nyitásnak, újfajta kapcsolatértésnek?

– Lehet ez egy újfajta társadalmi kapcsolatépítési irányzatnak a része, és nagyon jó része. Mindenképpen bizalomra ad okot ez is, meg a Civilláda is, okot ad arra, hogy bizalommal forduljunk a jövő felé, de azért ezek még nem értek be. Egyelőre külön-külön több ága és iránya van a vidékfejlesztésnek, a közösségfejlesztésnek, a területfejlesztésnek, hogy csak a fejlesztéseknél maradjunk.

– Mi lehet az akadálya – személyfüggő-e vagy strukturális – a hatékonyabb együttműködésnek?

– Kornai Jánosnak volt egyszer egy nagyon jó könyve a puha költségvetési korlátokról. Márpedig azóta mindenütt kemény pénzügyi korlátokba ütközünk, és egyre áttörhetlenebb korlátokba, bármerre mozgunk, mert a piac kérlelhetetlen és keményen ellenáll a tőle idegen jószándékainknak. És hát hol puha mégis a korlát? Az állami költségvetésnél, amiről Kornai is írt. Az egész szocialista intézményrendszer arra szocializálódott, hogy az államtól szerezze meg a minél jobb ellátmányát. Ez nem ítélet a részemről, hanem egyszerűen olyan tény, mint hogy levegőt kell venni. Arra szocializálódtak sokan, hogy az állami költségvetésből maguknak kedvező pozíciót vívjanak ki, és végül is mindig oda jutunk, hogy adjon az állam nagyobb támogatást általában a szakmának, meg a többi kulturális területnek is, de azért először énnekem! Ez a rettentő tagoltság is azért van, mert szeretjük ugyan egymást, barátok vagyunk, együttműködünk, jót akarunk, de a pályázatból, a beadott 100 pályázatból csak 20 nyerhet, és én benne akarok abban húszban lenni. Az érdekeink sokszor egymás ellen hangolnak, ezért az igazán komoly erőfeszítéseink mindig a minisztériumi osztályok és a pályázati kuratóriumok felé irányulnak, nem egymás felé. Ezért ismétlem én olyan mániákusan a művelődéspolitikát és a közös gondolkodást, mert ha széles és okos együttműködésben tényleg elfogadnánk fontos célokat, akkor ennek talán bizonyos mértékig alárendelődne a szereplők. De ha nincs egy közös építmény, akkor mindenki külön-külön építgeti a kis homokvárát.

– Némi kettősséget érzek abban, hogy az Intézet nyitott, s részt vett a Civilládán, ugyanakkor azokkal a civil szervezetekkel, akik itt vannak helyben, akikkel csak le kellene ülni egy asztalhoz, nincs együttműködés. Mi a késlekedés oka? Soha nem volt ilyen irányú próbálkozás?

– Tizenöt éve késlekedik. És sajnos közben csökkent is az itt lévő egyesületek száma, itt volt a Nyitott képzések egyesülete, a

Magyar Diaporáma Társaság, a Magyar Népfőiskolai Társaság és még sokan. Többen elmentek, vagy egy kicsit meggyengültek. Tizenöt éve sokkal erőteljesebbnek tűntek ezek a szervezetek.

– Végezetül egy személyes kérdés, korábban a Szín-ben és máshol is, mintha többet publikáltál volna, mi történt?

A kilencvenes évek elején adta ki az intézet és a Mikszáth Kiadó „A kultúra kis krónikája” című könyvem. A most érvényes szakmai képzési rendeletek előtt volt egy másfajta rendelet, és az szabta meg egy közművelődési középfokú tanfolyam tananyagát. Ebben, amit mi az egyetemen külön tárgyként tanultunk művelődéstörténetet, kultúráfilozófiát, művészettörténetet, tudománytörténetet, mindez egyetlen összefoglaló tantárgyban szerepelt. Én ehhez próbáltam összeszedni a sokféle tudományból az anyagot, és ebből született kifejezetten ehhez a tanfolyamhoz tankönyvként A kultúra kis krónikája. Azóta teljesen megváltozott a képzés, de azért ezt a könyvem azóta is használják sok helyen, már négy kiadást élt meg. Most ennek egy sokkal igényesebb, sokkal nagyobb és átfogóbb változatán dolgozom. Talán ezért írok kevesebb kisebb cikket.

Amióta nem vagyok az intézet vezetője, azóta írom, már több mint négy éve. Azt gondoltam az akkori nyüzsgős időszakban, hogy ha egyszer egy pár hónapom lenne, akkor rögtön megírnám, amit régóta gondolok! Most pedig már több mint négy éve írom, és még mindig nincs kész. Sok munka. Annyiban összefügg mindazzal, amiről itt beszélünk, hogy én ezt a szellemi megújulást és szellemi integrációt nem csak papolom, hanem ezzel a könyvvel szeretném is szolgálni. Nem úgy képzelem, hogy na én ezt most megírom, és akkor majd minden megváltozik varázstűtésre, ez nagy badarság lenne, de egy határozott felhívásnak szánom, hogy milyen rendkívül nagy mértékben szükség lenne erre a megújult szellemi integrációra, és erre egyetlen kicsiny példát szeretnék adni. Talán legalább a hiányára fel tudom hívni a figyelmet, mennyire nem jó az, hogy a tudományok közt nincs vérkeringés, nincs kapcsolat, a tudományok által született megállapításoknak nincsen szintézise. Nem azt nem tudjuk, hogy a tudományok ma hol tartanak, azt sem tudjuk, hogy mi hol tart, vagyis hogy egyáltalán milyen tudományok vannak. Ez a könyvem kultúra történet, tehát tudományról, művészetről, vallásról és filozófiáról egyaránt szól, mindezen belül a világ felfogásának a változását próbálja megragadni az ősembertől máig. Ez lényegében a valóság elvesztésének, a természeti, isteni és egyetemes valóság elvesztésének a folyamata az európai kultúrában. Annyiban vagyok optimista, hogy ezt a valóság felfogást kell megpróbálni egészen új módon visszaszerezni. És ezt nem tartom képtelenségnek. Mostanában több hasonló törekvéssel találkozom. Varga Csaba – egykori intézeti kollegánk – szerkesztésében most jelent meg a Metaelméleti könyvek 2. kötete, amiben 17 szerző filozófiai tanulmánya szerepel az enyémhez közel álló gondolatokkal. Kamarás István, aki szintén dolgozott itt valamikor a kutatási osztályon, ő arról ír, hogy hogyan lehet rátalálni az emberre és az ember-tudományokra. Ez jó kifejezés, mert ebben az irgalmatlan és silány információtömegben, ami ma ránk zúdul, ebben tényleg rá kell találni, szinte újdonságként kell felfedezni a fontos dolgokat, amelyek aztán lehet, hogy roppant egyszerűek és nagyon ősiak.

Tikász Mariann